

ELİBEŞİNCİ KONFERANS

Adapazarı'na Göç ve Çalışma Hayatına İntibak Araştırması

Doç. Dr. Oğuz ARI - Doç. Dr. C. O. TÛTENGİL
S. S. A. M. Azalarından

I — Giriş

Sakarya vilâyetinin içtimaî, iktisadî ve kültürel yönlerini ele alan bir araştırma bütünü içinde vilâyete merkezlik eden Adapazarı şehrine yönelen göçlerin bütün dikkatleri üzerine topladığına şüphe yoktur. Hızlı büyümesini olduğu kadar kendi içinden gelişmesini de büyük ölçüde bu göçlere borçlu olan Adapazarında göç konusu çeşitli açılardan ele alınabilir. Bizim araştırmamızda göç ve çalışma hayatına intibak konuları birlikte incelendiği ve işyerlerinden hareketle bugünkü durum araştırıldığı için göç konusunun 1870 yıllarından bu yana meydana getirdiği iskân tabakaları üzerinde durulmamıştır. Tarihi bir perspektif içinde konunun incelenmesinin başka bir çalışmada ele alınması temenni edilir.

Adapazarı'na göç ve çalışma hayatına intibak araştırması, bundan sonraki sayfalarda metodu ve hipotezleri açıklanan bir ankete dayanmaktadır. Varılan sonuçlarla bundan çıkarılan kısa bir özet, çeşitli tablolarla birlikte çalışmamızın öteki kısımlarını teşkil etmektedir. Böylece, yeri geldiğinde izah edildiği gibi, hiç değilse bazı temayüllerin tespit edildiği söylenebilir. "Sakarya Sosyal Araştırma Merkezi" tarafından yürütülen geniş çalışma plânı içinde bu temayüllerin bilinmesinin bölgenin başka meselelerinin anlaşılmasında faydalı olacağı umuyoruz.

Adapazarı ile ilgili olarak yapılan daha önceki bir çalışmada şu sonuca varılıyordu: "Kafkasya'dan ve Balkanlar'dan çeşitli tarihlerde gelenlerle önceden yerleşenler arasındaki rekabet duygusu, şehrin yeri ve iktisadi bakımdan sahip olduğu imkânlar, sanayileşme hareketine yol açmakta gecikmemiştir. Bölgede istihsal edilen ziraî mahsuller üzerine kurulu sanayi hareketleri Birinci Dünya Savaşı yılları içinde ilk gelişmesini kay-

İKTİSADİ FAKÜLTESİ

İçtimaî Et. Enstitüsü Kütüphanesi

Umumi No.

Hususi No.

detmiş bulunuyordu. İstihraç sanayii başta olmak üzere bir kuruluş yerinin bütün iyi şartlarını bir arada bulunduran Adapazarı, büyük bir istihlak merkezi olan İstanbul'a da çok yakın olarak, organik bir gelişmeye sahne olmuştur¹.

Görüldüğü gibi insan ve tabiat faktörlerinin karşılıklı etkilerle Adapazarında ulaştığı terkip, göçlerle sanayileşme vetiresini ve ortaya çıkardığı meseleleri ön plâna getirmektedir. Adapazarında giriştiğimiz çalışmanın ilk sebebi budur. İkinci sebebi ise, daha önce İstanbul'da yapmış olduğumuz benzeri araştırmanın sonuçları ile Adapazarınkiler arasında ortaya çıkan mukayese imkânıdır. Bünyeleri ve gelişme doğrultuları farklı bu iki merkezin çevresindeki göç ve çalışmaya intibak araştırmalarının mukayesesinden çıkacak sonuçlar dikkate değer.

İlk olarak araştırmanın dayandığı görüşler üzerinde duralım :

Hoselitz'e göre gelişen Asya ülkelerinde kırk bölgeleden şehirlere göç şu faktörlerin tesiriyle meydana gelmektedir: a) Köyün itişinin rolü şehirin çekişinin rolünden fazladır. b) Köyün itışı bir kimsenin hayatını kazanırken karşılaştığı zorlukların gittikçe artması ile ilgilidir. c) Şehire göçe siyasi emniyetsizlik veya eşkiyaların zorlayışı da tesir eder. d) Ekili toprakların sınırlı olması artan nüfusun ihtiyacını karşılayamaz ve onun için şehirlere göç başlar. O bakımdan açık veya gizli işsizlik göçlere yol açar². Breese de gelişen ülkelerde köylerden şehirlere göçü incelerken aynı sebepler üzerinde durmakta ve köyün itişinin daha önemli olduğunu belirtmektedir³. Moore ve Feldman, köylerden şehirlere göçün uzun dönemde hayat standardının yükselmesine tesir edeceğini kabul etmekle beraber, kısa dönemde göç edenleri şehirde bir çok güçlüklerin beklediğini belirtmektedirler⁴. Görüldüğü gibi bu nevi göç, bazı iktisadî güçlüklerin neticesi köylerden şehirlere akın olarak ele alınmakta ve incelenmektedir. Gelişen ülkelerde şehirlere göçün daha önce yerleşmiş olan akrabaların; ve o bakımdan şehirin çekişinin tesiriyle meydana geldiği de belirtilmişse de, bu faktörün tek başına tesirli olmaktan çok köyün itişine yardımcı olacağını kabul etmek doğrudur. Bununla beraber, iktisadî zaruretler netice-

1) Bk. Doç. Dr. C. O. Tütengil, İçtimai ve İktisadi Bakımdan Türkiye'nin Karayolları, İstanbul, 1961, S. 139-140.

2) Hoselitz. B. F. Solicolical Aspects of Economic Growth. Glencoe, HI, The Free Press, 1964, sf. 228.

3) Breese G. Urbanization in Newly Developing Countries. New Jersey Prentice - Hall. 1966, sf. 80.

4) Moore ve Feldman A. Labor Commitment and Social Change in Developing Areas, New York. Social Science Research Council 1960, sf. 48.

sinde ortaya çıkmayan, yani köy - şehir gelir farkının köyler lehinde olduğu göçlerin sebeplerini ileride incelemek faydalı olacaktır. Göçe tesir eden diğer faktörler olarak dünya görüşünün gelişmesinin, askerlik yapmış olmanın rolünü Breese belirtmiştir⁵. Biz anketimizde dünya görüşünün gelişmesi ile ilgili olarak tahsil üzerinde de durduk. Ancak şehirde yerleşmenin de tahsil imkânlarını arttıracığı tabiidir. Ayrıca genç yaşta olanların daha cesaretli ve göçe yatkın olacağını tahmin ettik. Bundan başka islâm cemiyetinde kadınların rolü ikinci derecede olduğu için, erkeklerin daha çok göç edeceğini ileri sürdük.

Şehire göç ettikten sonra işçilerin bir seri intibak problemi ile karşılaşacağı açıktır. Bunlardan biri oturacakları meskenlerdir. Gelişen ülkelerde şehire göç edenlerin oturacakları meskenlerin kötü durumda olacağı ve ancak uzun dönemde ekonomik durumlarının düzeleceği belirtilmiştir⁶. Biz araştırmamızda şehirde mesken şartlarının daha elverişli olacağı görüşünü ileri sürdük. Bu, hem göç edenler için şehirdeki su, elektrik gibi belediye hizmetlerinden faydalanma imkânlarının artmasından hem de uzun vadede ekonomik durumlarında bir düzelme olacağı için böyledir. Yoksa geldiklerinde oturacakları evlerin köy veya kasabadakinden daha iyi durumda olmayacağı açıktır.

Araştırmada, sosyal çevreye intibakta ailenin rolü üzerinde durulmuş ve çalışmak üzere başka bir yere gitmek istemeyenlerin aileleriyle birlikte oturan kimseler olacağı tahmin edilmiştir.

İşyerine intibak eden başarılı kimse müstakbel hayatını şehirde kuracaktır. Ailenin bu müsbet rolüne ait görüşümüz, Nash'ın sanayileşmede ailenin fabrikaya destek olacağı hakkındaki görüşüne uygundur⁷. O bakımdan intibak edenler köyle şehir arasında devamlı olarak gidip gelen kimseler olmayacaktır.

İş yerine intibak o iş yerine bağlanmaktan⁸ ayrı olarak gereken sosyal çevreyle kaynaşmak mânasında ele alınmıştır. Sosyal değişimleri de içine alan yeni sosyal çevre, intibak eden kimse için şu farklılaşmaları gerektirmektedir: Ailenin küçülmesi, kitle haberleşme vasıtalarından daha

⁵) Breese, G. a. g. e. sf. 81.

⁶) Moore, W. ve Feldman, A. a. g. e. sf. 48.

⁷) Nash, M. Kinship and Voluntary Association, Moore ve Feldman a. g. e. sf. 317.

⁸) Moore ve Feldman: Commitment of the Industrial Labor Force, a. g. e. sf. 1-12.

geniş ölçüde faydalanma⁹, iş yerinde ve sosyal çevrede yeni münasebetleri kurma, sendikaya üye olma¹⁰. Araştırmamızda bu konular üzerinde durduk. İntibak eden bir işçinin (committed worker) işinde devamlı olarak kalan, toprakla başlıca alâkasını kesmiş kimse olacağı belirtilmiştir¹¹. İncelememizde sanayi ve hizmetler sektörleri ele alınmıştır, bununla beraber sanayi işçisinin bu durumu gözönünde tutulursa, ortaya çıkan şudur: Araştırmamızda gerek iş yerinde gerek şehirde devamlı olarak kalma üzerinde durulmuştur. Toprak mülkiyeti ile alâkayı kesmiş olmak konusu teferruatlı olarak ele alınmıştır. Ankete katılanların çoğunluğu toprak ve sürü sahibidir. Buna rağmen yukarıda da belirttiğimiz gibi iş yerinde ve şehirde devamlı olarak kalmak temayülündedirler. Her ne kadar bu durum toprakla alâkanın kesildiğini gösterirse de ileride elde ettiğimiz veriler üzerinde ve başka vesilelerle bu konuda inceleme yapılması gerektiğini belirtmek faydalı olacaktır.

Araştırmada ayrıca ankete katılanların göç edilen çevre ile münasebetleri, gedik yardımlaşma ve haberleşme, ulaştırma kolaylıkları gibi konular açısından ele alınmıştır. Bu münasebetlerin kolayca kesilemeyeceği açıktır.

Kasaba ve köyden bir şehire göçten önce sıçrama (intikal) noktaları olarak başka kasaba veya küçük şehirlere, göç edileceği bir temayül olarak belirtilmiştir¹². Anketimize katılanlar Türkiyenin çeşitli bölgelerinden geldiklerinden ve küçük-büyük şehir tasnifi o bakımdan güç olduğundan sadece kendi geldikleri yerden başka şehir ve kasabalarda çalışıp çalışmadıkları ve çalıştırlarsa ne müddet çalıştıkları sorulmuş ve böyle bir temayülün olup olmadığı hakkında bilgi edinmek istenmiştir. İleride yapılacak araştırmalarda adı geçen temayül daha teferruatlı olarak ele alınabilir.

II - Metod

A. Araştırmanın yapıldığı yer ve örnek grup.

Araştırma, Adapazarı merkez belediyesi hudutları içinde ve ona yakın olan Serdivan ve Erenler'deki iş yerlerinde yapılmıştır. Örnek grup

⁹) Hoselitz B. a. g. e. Sf. 236 (D. Lerner'e atfen).

¹⁰) Knowles, W. Industrial Conflict and. Unions. Moore ve Feldman, a. g. e. sf. 306.

¹¹) Kerr. C. et al. Industrialization and Industrial Man. Harvard. Univ. Press. 1960. s. 170.

¹²) Breese. G. a. g. e. sf. 83.

olarak seçilen işçi kitlesini tesbit etmek için sadece Sosyal Sigortalar Kurumu kayıtlarından faydalanılmıştır. Sebebi, iş yerleri her ay bordrolarını Kuruma bildirdikleri için kayıtların düzenli oluşu ve ilgili iş yerleri ve işçi sayılarının gerçeğe yakın şekilde tesbit edilmiş olmasıdır.

Bu bölgede 540 işyeri vardır ve bu işyerlerinde takriben 7000 işçi çalışmaktadır. Örnek grup olarak 1000 kişi üzerinde anket yapılması kararlaştırıldığı için listedeki işyerleri arasından dörtte biri tesadüfi metolla seçilmiştir. Bu iş yerlerinde, tesbit edilen kriterlere göre işçiler seçilerek anket soruları sorulduktan sonra araştırmaya son verilmiştir. Seçilen işyerlerinde anket uygulanmıştır. Buna rağmen takriben 1200 kişi olması gereken örnek grupta - bulunacak olanlar hem anket kriterlerine göre elenmiş, hem de, muhtemelen ankete cevap vermesi gerekenlerin büyük çoğunluğu cevap vermekten kaçınmış, neticede yalnız 200 kişi cevap vermiş; onlar arasından da kriterlere uymayanlar elendikten sonra nihai grup 180 olarak kalmıştır. O bakımdan, önceden tesbit edilen bütün işyerlerinde anket uygulanmakla beraber ankete katılanların sayısı sınırlıdır; neticeler tam olarak güvenilir değildir; ancak sorular itibarile belirli sınırlar içinde güvenilir kabul edilebilir; daha çok ele alınan konulara göre temayüller belirtilmiştir. İşçiler belirli kriterlere göre ankete katılmıştır. Kriterlerin amacı yakın zamanda köy veya kasabadan göç etmiş ve o bakımdan şehirleşmenin problemleriyle karşı karşıya olan kimselere anket uygulamaktır. Kriterler, şunlardır: a) Adapazarı belediye hudutları, Serdivan ve Erenler dışında doğmuş olmak. b) Adapazarı, Serdivan veya Erenlere 1 Ocak 1955 ten sonra gelmiş olmak, c) Köyde veya kasabada doğmuş bulunmak, d) Aynı aile fertleriyle tekrar anket yapmamak için, ailede en yüksek ücreti kazanan kimse olmak. Cevap nisbetleri ve cevapların dağılışı bakımından örnek grup yukarıda belirttiğimiz mahzurlardan ötürü ankette ele alınmak istenen kitleden farklı olacaktır. Hattâ bu durum her soruya verilen cevaplarda farklı olarak belirecektir ve kitleyi temsil bakımından cevapların güvenilirliği değişik olacaktır. Bununla beraber cevaplarda ortaya çıkan temayüller hem ileri sürülen hipotezlere hem de aynı konuda İstanbul'da 961 kişi üzerinde yapılan ankette elde edilen neticelere uygundur.

B. Sonuçların hesaplanması.

Döküm; sorulara verilen cevaplar itibarile düz rakamlar ve yüzdeler olarak hazırlanmıştır. Yukarıda belirtilen mahzurlardan ötürü tablolarda düz frekanslar üzerinde durulmuştur. Bununla beraber, bazı cevaplar arasında, hipotezlere göre manidar münasebet aranmıştır; fakat manidar mü-

nasebet yoksa, daha temsili bir örnek grupta da olmayacağı mânasında anlaşılmanası geelmektedir. Cevaplar arasında yapılan bir kıyaslamada manidar, başka bir kıyaslamada ise, manidar olmaya yakın münasebet bulunmuştur. Manidar münasebet bulunması, aslında, bahis konusu cevapların temsillik bakımından güvenilir olduğuna da delildir.

Münasebet aramak için ele alınması gereken iki sorunun cevaplarının şıkları birbiriyle karşılaştırılmıştır (cross tables). Sonra iki sorunun cevaplarının şıkları arasındaki (yani iki kitle arasındaki) münasebeti, nisbetler bakımından araştıran X^2 testi uygulanmıştır. Neticede X^2 nin bulunması, yukarıda belirtilen iki kitlenin birbirinden bağımsız olduğunu yalnız arada bir münasebet bulunduğunu ifade eder. Elde edilen rakamın manidar olması için tesadüfen bulunmuş olmaması gerekir. $P = 0.5$ seviyesi asgari manidarlık seviyesi olarak kabul edilmektedir. X^2 testi sonucunda elde edilen rakam, cevapların kıyaslandığı tablodaki bölümlere göre serbestlik derecesi (degrees of freedom) hesap edildikten sonra manidarlık seviyesi tablosu ile karşılaştırılır ve manidar olup olmadığı tesbit edilir¹².

C. Başlıca Sorular.

Bu bölümde hipotezlerle ilgili başlıca sorular üzerinde duracağız:

Köyün İtişi - Şehrin Çekişi.

Köyün itişi, şehire göçü etkileyen başlıca unsurlardan biri olarak ele alınmıştır. İktisadî zaruretlere ve köy - şehir arasındaki ücret farkları hakkında sorular sorulmuştur. Bazı işçilerin on yıl önce şehire geldiği ve ondan ötürü eski gelirlerini hatırlamayacakları göz önünde tutularak gerek aileleri gerek kendileri bakımından gelir farkları; mülkiyet, sürü sahibi olma, tarım dışı faaliyetler açısından ele alınmıştır.

Şehrin çekişi ile ilgili olarak çeşitli eğlence yerlerinden yararlanma hakkında bir soru ile göçü teşvikte şehirdeki yakınlarının rolü hakkında bir soru sorulmuştur. Bu konu ile ilgili diğer standard sorular bazı yanlışlıklardan ötürü, değerlendirilememiştir.

12) X^2 testi için bakınız: Mc. Nemar, Q. Psychological Statistics New York, Wiley. 1949. Fasil 11.

Sonuçların dökümünde ve hesaplanmasında İktisat Fakültesi Elektronik Hesap Merkezindeki I. B. M. Servisinden faydalanmamızı sağlayan Prof. H. Furgaç ve Merkez mensuplarına şükranlarımızı bildiririz.

Göçü Etkileyen Diğer Faktörler.

Göçü etkileyen diğer faktörler olarak, yaş, cinsiyet, askerlik yapmış olmak, tahsil derecesi ile sosyal çevrenin ankete katılanın göçü ile ilgili tutumu hakkında sorular sorulmuştur.

Şehirdeki Meskenler.

Şehirdeki mesken şartlarını, ödenen kirayı inceleyen sualler sorulmuştur.

Ulaştırma Kolaylıkları, Köy veya Kasaba ile Haberleşme¹³.

Göç edenlerin ne nisbette şehirdeki sosyal çevreye intibak ettiğini ne nisbette de geldikleri yer ile münasebetlerini sürdürdüklerini incelemek için köyle haberleşme, ulaştırma kolaylıkları, karşılıklı maddî yardımlar, üzerinde durulmuştur.

Sıçrama (İntikal) Noktaları.

Kasaba ve köyden doğrudan doğruya şehire mi gelindiği yoksa arada çalıştıkları başka şehirler gibi sıçrama noktaları mı bulunduğu hakkında sorular sorulmuştur.

Yeni Sosyal Çevreye İntibak ile Şehirde Yerleşme.

İş bulmakta başarılı olanların ve aileleriyle şehirde yerleşenlerin devamlı kalmak üzere başka bir yere gitmeyecekleri düşünülerek bu konuda sorular hazırlanmıştır.

G e d i k.

İş yerinde gedik ve şehirde yakınlarıyla yardımlaşma üzerinde durulmuştur.

İşyerine İntibak, Sosyal Çevreye İntibak.

İş yerine intibak ankete katılanların aynı işyerinde ne kadar zamandır çalıştıkları, kaç defa iş değiştirdikleri bakımından ele alınmıştır. Sosyal çevreye intibak; iş yerine intibakla ilgili olarak sendika üyeliği ve şehire geldikten sonra muhtemel sosyal değişmeler açısından incelenmiştir.

13) Bk. Doç. Dr. C. O. Tütengil a. g. e. s. 141-144.

Sosyal değişmeler; ailenin küçülmesi, hemşerileri dışında gerek işyerinde gerek çevrede yeni arkadaş edinme, kitle haberleşme vasıtalarından faydalanmanın artışı bakımından araştırılmıştır.

Yukarıda başlıca soru alanlarını sıralamış bulunuyoruz. Bunlar dışında ankete katılanları tanıtabak sualler de vardır. Anket soruları, çeşitli cevap şıkları kolayca işaretlenecek ve I. B. M. kartlarında tasnif için delinerek şekilde hazırlanmıştır. Sorular kırk iki soru grubu halinde sorulmuştur.

III - Araştırmanın Hipotezleri Aşağıda Belirtilmiştir:

1. Şehire göçte, iktisadî zaruretlere ve köy - şehir arasında ücret farkları bakımından köyün itişisi; ortaya çıkardığı yeni imkânlar itibarıyla şehrin çekışı ehemmiyetli rol oynar. Köyde veya kasabada ekonomik durumları iyi olmayanlar göç eder. Ayrıca, köy veya kasabalardaki sosyal çevrenin ve şehirdeki tanıdık çevresinin de göçte tesiri vardır.

2. Daha genç yaşta olanlar ve askerlik yapmış olanlar, tahsilli olanlar, erkekler daha çok göç eder.

3. Şehirde meskenler daha elverişlidir.

4. Köyden şehire göçte bir takım sıçrama (intikal) noktaları vardır.

5. Köyden şehire göç, köye dönmekle bitmez. Göç edenler şehirde elverişli şartları bulunca aile ve müstakbel hayatlarını şehirde kurarlar. Nihai başarısızlığa uğramadıkça da şehirde tutunmağa gayret ederler.

6. Şehire göç edenler için ulaştırma kolaylıkları köy veya kasaba ile haberleşmeyi destekler.

7. Şehirde daha önce yerleşenlerin, belli iş kollarında, belli yurt köşelerinden gelenlerin girmesinde, hemşeri olanların aynı işyerlerinde çalışmasında rolü olabilir. Biz buna "gedik" sistemi diyoruz.

8. İşyerine intibak sosyal çevreye intibaka tesir eder.

IV - Sonuçlar :

Sonuçlar, hipotezlere göre hazırlanan soruların cevaplarını tablolar halinde birleştirilerek ele alınmıştır. Hipotezler, umumiyetle alınan cevaplar itibarıyla düz frekans tabloları olarak incelenmiş neticede bazı temayüller belirmiştir. Cevaplar arasında ancak bir durumda aranan manidar

münasebet; başka bir durumda da manidara yakın münasebet bulunmuştur. Ankete katılanların sınırlı oluşu, cevaplar hakkında teferruatlı tahlil yapmayı güçleştirmektedir.

Hipotezlerle ilgili cevaplar ele alınmadan önce, ankete katılanları tanıttıcı cevaplar üzerinde durulacaktır.

**Ankete Katılanlar Hakkında Bilgi Veren
Soru ve Cevaplar**

T a b l o : 1

Adapazarı Belediye sınırları dışında doğumlular için doğduğu ülke:

		%
Türkiye	147	82
Yugoslavya	22	12
Bulgaristan	4	2,20
Romanya	1	0,50
Meçhul	6	3,30
	180	100 00

Yabancı ülkelerden gelen işçiler % 15 civarında olup bunların % 12 si Yugoslavyadandır. Balkan memleketleri arasında, Yunanistandan gelen hiç yoktur. Bu durum, mübadelede Adapazarına göçmen yerleştirilmediği görüşünü desteklemektedir. Ne bu dağılımın kat'iliği ne Tablo 1 de sıralanan ülkelerden başkasından Adapazarında örnekleme kriterlerimize uygun işçi bulunup bulunmadığı ankete katılanların sayısı 180 olduğu için, belirli değildir. Örnek gruba girenler arasında daha çok kimse ankete katılsaydı, sonuç daha kat'i olurdu. Şimdiki durum ancak bir temayülü belirtmektedir.

Adapazarı Belediye sınırları dışında doğumluların Türkiye içinde doğdukları bölgeler aşağıda gösterilmiştir:

T a b l o : 2

Adapazarı Belediye sınırları dışında doğumlular için doğduğu bölge:

		%
Yabancı Ülkeler	27	15
Avrupa Türkiyesi	2	0.2
Karadeniz Kıyıları	95	53
Marmara ve Ege Kıyıları	19	11
Akdeniz Kıyıları	1	0.1
Batı Anadolu	9	5.3
Merkez Anadolu	9	5.3
Güneydoğu Anadolu	1	0.1
Doğu Anadolu	7	4
Meçhul	10	6
	<hr/>	<hr/>
	180	100.0

Kaynak : Soru 4 a 2

Bölge tasnifi, Devlet İstatistik Enstitüsü 1960 Nüfus Sayımı raporundan alınmıştır. Bütün bölgelerin temsil edildiği görülmektedir. Anketimizde, yabancı ülkeler dışında, Adapazarına en çok göçmen işçi gönderen bölgelerin Karadeniz Kıyıları ve Marmara ve Ege Kıyıları olduğu belirmektedir. Batı Anadolu, Merkez Anadolu ve Doğu Anadolu bu bölgeleri takip etmektedir. Örnek grubun sınırlı olması bu nisbetleri kat'i kabul edip yorum yapmayı engellemektedir. Ancak Karadeniz bölgesinin her araştırmada olduğu gibi başlıca nüfus ihraç eden bölge olduğu görülmektedir.

Ankete katılan işçiler, aşağıda belirtilen iktisadî faaliyet dallarında çalışmaktadırlar:

T a b l o : 3

Ankete Katılanların Çalıştıkları Faaliyet Dallarını

		%
Ziraat	7	4
İstihraç	0	0

İmalât ve Sanayi	128	71
İnşaat	0	0
Elektrik	14	8
Ticaret	4	2.5
Nakliye	1	0.5
Hizmetler	26	14
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak Soru 154

İmalât ve sanayi ile hizmetlerin, elektriğin ön plânda olduğu görülmektedir. Ziraat bunları takip etmektedir. Ziraatten sanayie geçiş halinde olan Adapazarında tarımın bir kategori olarak belirmesi beklenirdi. Öteyandan, istihraç ve inşaat dallarında çalışanların (0) olması, örnek grubun sınırlılığını bir kere daha ortaya çıkarmaktadır.

Cevap verenlerin köyde mi, kasabada mı, doğduğu ele alınmıştır. Şehirde doğanlar anket dışı tutulmuştur.

T a b l o : 4

Köyde mi, Kasabada mı, Doğdunuz?

		%
Köyde	146	80
Kasabada	34	20
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak: Soru 4a

Maksadımıza uygun olarak çoğunluğun köyden geldiğini görülmektedir. Ankete katılanların % 39 u Sakaryada, % 61 i diğer illerde doğmuşlardır. Bu da Adapazarına hem Vilâyet içinden hem dışından nüfus akını olduğunu göstermektedir. (Kaynak: Soru 1)

T a b l o : 5

	Cinsiyet	%
Erkek	179	99.5
Kadın	1	0.5
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 7

Yukarıdaki nisbetlere göre, ankete katılanlar sınırlı olduğu için tefsir yapmak güçtür. Aslında cevap verenler daha fazla olsa idi, kadın - erkek nisbetleri farklı olabilirdi. Nitekim 1960 Nüfus sayımı neticelerine göre, Adapazarı'da iktisaden faal kadın nüfus oranı, % 5 tir.

T a b l o : 6

Askerlik Durumu

		%
Askerlik yapmış	151	85
Askerlik yapmamış	28	14,5
Kadın	1	0,5
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 9

Çoğunluğun askerlik yapmış olduğu görülmektedir. Ailede kazancı en yüksek olanlarla anket yapıldığı, bunların ise askerlik yapmış olması ihtimali daha fazla olduğuna göre, sonuç normaldir. Ancak bu durum, askerlik yapmış olmakla göç arasında münasebet kurmayı güçleştirmektedir. Zira göçten sonra da askerlik yapabilirler ve bu durumda askerlik yapmak göçü etkilemez.

Doğum yılı itibarile yaş gruplarına ayırdığımız zaman kanunî çalışma yaşı olan 18 den başlayarak 49 yaşına kadar olanların, yani orta yaşta-kilerin en kalabalık kitleyi meydana getirdiği görülmektedir. Aslında 18 yaşından küçük olanların ailede en yüksek ücreti kazanması güçtür. Buna karşılık 50 yaştan itibaren çalışanlarda bir azalma vardır.

T a b l o : 7

Doğum yılına göre yaş grupları

		%
15 — 17	4	2,5
18 — 49	165	91,5
50 — 59	10	5,5
60 tan yukarı	1	0,5
	<hr/>	<hr/>
	180	100

T a b l o : 8

Mesken Durumları

Gecekondu	0	0
Han, Otel	3	1,50
Ev	152	83,50
Apartman Dairesi	3	1,50
Apartman daireesi bodrumu	0	
Bekâr odası	17	10
Diğer	4	2
Meçhul	1	0,50
	<hr/>	<hr/>
	180	100.00

Kaynak : Soru 30

Çoğunluk evde, bir kısım da bekâr odasında oturmaktadır. Gecekondu ve gecekondu da oturan hiç yoktur. Bu durum, kanunî olarak gecekondu tarifine giren meskenlerin bulunmayışındandır. Yoksa gecekonduya sınırdan meskenler, ana yollar dışındaki mahallelerde vardır.

T a b l o : 9

Tahsil Durumları

		%
Okuma yazma bilmez	17	9
Sadece okur	6	3
Okur, yazar	40	23
İlkokul mezunu	87	49
Ortaokul mezunu	13	7
San'at okulu mezunu	14	8
Yüksek Tahsilli	3	1
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 33

İlkokul mezunlarıyla, okur yazar olanlar çoğunluktadır. San'at okulu mezunu olanlar azdır (% 8). Bu durum san'at okullarına ve enstitülerine ehemmiyet verilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Örneğin sınırlılığı da hesaba katılırsa, Adapazarında elde edilen neticeler, bilgi so-

rularında cevap frekanslarının belirli gruplarda toplanışı bakımından daha önce İstanbulda 961 kişi üzerinde aynı konuda yapılan ve ileride basılacak olan bir ankete elde edilen neticeleri, bazı farklarla teyit etmektedir. Kadın erkek oranlarının ve çeşitli iktisadî faaliyet dallarında çatışanların aslından farklı oluşu gibi hususlar dışında, fazla aykırılık yoktur. Fakat bu hususlar bile şimdi inceleyeceğimiz neticeleri ihtiyatla ele almak gerektiğini belirtmektedir.

Hipotez I

T a b l o : 10

Köyün itiş - Şehirin çekişi

Doğduğunuz köy veya kasabada şahsınıza ait geliriniz varmıydı?

		%
Evet	43	83
Hayır	137	17
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 10 a

Eğer şahsi geliriniz var idiyse bu geliriniz şimdiki gelirinizden farklı mıydı?

		%
Şimdiki gelirinden çok azdı	22	54
Şimdiki gelirinin yarısı kadardı	2	0.6
Aşağı yukarı aynı idi	5	10
Şimdiki gelirinden fazla idi	13	35
Bilmiyor	1	0.4
	<hr/>	<hr/>
	43	100.0

Kaynak : Soru 10 b

Eğer şahsi geliriniz yok idiyse ailenizin geliri sizin şimdiki gelirinizden farklı mı idi?

		%
Şimdiki gelirinden çok azdı	52	38
Şimdiki gelirinin yarısı kadardı	14	11
Aşağı yukarı aynı idi	14	11
Şimdiki gelirinden fazla idi	29	21
Bilmiyor	13	9.5
Meçhul	13	9.5
	<hr/>	<hr/>
	135	100.0

Kaynak : Soru 10 c

Doğduğunuz köy veya kasabada eviniz var mı?

		%
Evet	145	80
Hayır	35	20
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 10 d

Eğer eviniz varsa, size mi, ailenize mi ait?

		%
Kendisine ait	36	24
Ailesine ait	109	76
	<hr/>	<hr/>
	145	100

Kaynak : Soru 10 e

Doğduğunuz köy veya kasabada araziniz var mı?

		%
Evet	114	64
Hayır	66	36
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 10 f

Araziniz varsa, size mi ailenize mi ait?

		%
Kendisine ait	29	20
Ailesine ait	85	80
	<hr/>	<hr/>
	114	100

Kaynak : Soru 10 g

Doğduğunuz köy ve kasabada sürünüz var mı?

		%
Evet	23	15
Hayır	150	81
Meçhul	7	4
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 10 h

Sürünüz varsa size mi, ailenize mi ait?

		%
Kendisine ait	5	20
Ailesine ait	18	80
	<hr/>	<hr/>
	23	100

Kaynak : Soru 10 I

Doğduğunuz köy veya kasabada ziraî faaliyet dışında bir faaliyetiniz var mı?

		%
Evet	27	15
Hayır	145	85
Meçhul	8	5
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 10 j

Adapazarında aşağıda sıralanan hangi eğlence yerlerine gidiyorsunuz?

		%
Tören (Nişan, sünnet düğünü)	30	9
Eğlence (aile arasında)	23	7
Paralı Eğlence yerleri :		
Sinema	82	24
Tiyatro	19	5
Spor (paralı)	37	11
Spor (parasız)	24	7
Kahvehane	85	25
Hiçbir yere gitmiyor	37	11
Meçhul	5	1
	<hr/>	<hr/>
	342	100

Kaynak : Soru 27

Adapazarında çalışmaya sizi teşvik eden oldu mu?

		%
Evet	39	21
Hayır	141	79
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 12 a

Kimler teşvik etti?		
		%
Köylüler	2	5,5
Karısı	2	5,5
Akrabalar	25	64
Muhtar	1	2,5
Öğretmen	1	2,5
Adapazarındaki tanıdıklar	8	20
	<hr/>	<hr/>
	39	100.0

Kaynak : Soru 12 b

Adapazarına gelmenize engel olmak isteyen oldu mu?		
		%
Evet	11	7
Hayır	169	93
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 13 a

Kimler engel olmak istedi?		
		%
Akrabalar	8	73
Ağa	1	9
Adapazarındaki tanıdıkları	2	18
	<hr/>	<hr/>
	11	100

Kaynak : Soru 13 b

Tablo 10 da görüldüğü gibi ankete katılanların % 17 sinin şahıslarına ait geliri vardır. Bunlar arasında % 64,6 sının kendilerine ait geliri, şehirdeki gelirinden ya daha az, ya yarısı kadardır. Şahıslarına ait geliri olmayanlar arasında % 49 unun ailelerinin geliri, ya şimdiki gelirlerinden çok az ya da yarısı kadardır. Yüzde 11'inin geliri ise şimdiki denktir. Buna karşılık ankete katılanların % 21 inin ailelerinin geliri, şimdiki gelirlerinden fazladır. İktisadi zaruretlerin, köyün itişinde ve şehire göçte rol oynadığı anlaşılmaktadır. Ancak köydeki geliri şehirdeki gelirinden yüksek olanların ne sebeple göç ettiği ileride araştırılmalıdır.

Mülkiyete gelince, ankete katılanların % 80'inin köy veya kabada evleri vardır ve bu kimseler arasında, % 76'sının evleri ailelerine ait, geri kalanların ise kendilerine aittir. Esasen Türkiyede köyde oturanların % 96'sı ev sahibi durumundadır. Ankete katılanların % 76'sının aile evinde oturması ise köylerdeki patriakal sistemin yaygın oluşuna bağlanabilir. Ankete katılanların % 64'ünün arazisi vardır ve bunları % 80'inin arazisi ailelerine aittir. Cevap verenleri % 15'inin sürüsü vardır ve bunlar arasında % 80'inin sürüsü ailelerine aittir.

Yukarda da belirttiğimiz gibi, iktisadî zaruretlerin göçte rolü vardır. Mülk sahibi olmalarına rağmen büyük bir kısmının ekonomik durumu köy veya kasabalarında, iyi değildir. Bir kısmı da, köy veya kasabalarındaki ekonomik durumları iyi olmasına rağmen göç etmiştir. O bakımdan toprak mülkiyeti ile ilişkiyi kesmek üzerinde ileride durulması faydalı olacaktır.

Ankete katılanların köy veya kasabalarındaki başlıca iktisadî faaliyeti tarımdır. Sadece % 15'inin ziraî faaliyet dışında bir faaliyeti vardır. Şehir dışı bölgelerde bu durum beklenen bir sonuçtur.

Şimdi şehrin çekişi ile ilgili olarak eğlence yerleri hakkında bir soru üzerinde duracağız: Gidilen eğlence yerleri arasında kahve (% 25) ve sinema (% 24) önde gelmektedir ve bunu % 11 ile paralı spor izlemektedir. Diğer neticeler dağınıktır. Kahve köy ve kasabada da bulunduğu göre, eğlence bakımından şehrin kattığı sinema ve spordur.

Gerek şehre göçü teşvikte gerek engellemede sosyal çevrenin tesiri bakımından en belirli temayül olarak akrabaların rolü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca şehire göçü teşvikte gene bir temayül olarak tanıdık çevresinin rolü olduğu belirtilmiştir. Bu faktör de şehrin çekişini desteklemektedir. Diğer taraftan hipotezlerde gözönünde bulundurmadığımız bir husus ortaya çıkmıştır. O da patriarkal ailenin varlığının köyün iticiliğini etkilemesi ihtimalidir. Bu husus daha ileriki araştırmalarda üzerinde durulmaya değer.

Hipotez 2. Göçe tesir eden diğer faktörler :

a) Daha genç yaşta olanlar :

Tablo 7 de görüleceği gibi örnek grubun % 2,5 u 15-17 yaşlarında, % 91,5 u 18-49, % 5,5 u 50-50, % 0,5 i ise 60 dan yukarı yaştadır. Ankete katılma kriterleri en genç yaştakileri elemiş olabilir. Buna karşılık, çoğunluk yaşlı sayılacak kategorilerde değil fakat 18-49 yaş kategorisinde

toplannmıştır. Buna dayanarak incelememizde daha genç yaşta olanların daha çok göç edeceğinin ortaya çıktığı ileri sürülebilir.

b) Askerlik yapmış olanlar :

Tablo 6 da görüleceği gibi ankete katılanların % 85'i askerlik yapmış % 14,5 u ise yapmamıştır. Buna dayanarak askerlik yapanların çoğunlukta olduğu söylenebilir. Buna karşılık göçten önce mi, yoksa sonra mı askerlik yaptıkları belli olmadığı için askerliğin göçe ne derecede tesir ettiğini tahkik etmek güçtür.

c) Tahsili olanlar :

Tablo 9'da görüldüğü gibi, ankete katılanların % 72'si ya okur yazar, ya da ilkokul mezunudur; diğer cevaplar dağınıktır. Buna dayanarak çoğunluğun biraz tahsili olduğu ileri sürülebilirse de şehire gelmeden önce mi, sonra mı okula gittikleri bilinmediğinden, askerlikte olduğu gibi, bu durumun da göçe ne derecede tesir ettiğini belirtmek güçtür.

d) Cinsiyet :

Tablo 5'te görüldüğü gibi ankete katılanların % 99,5 i erkektir. O bakımdan neticelerin hipotezi desteklediği ileri sürülebilir. Ancak iktisaden faal kitlede kadın nüfus daha fazla olabilir ve bu durumun anketimize her seçilenin cevap vermemesinden ötürü, yanlış aksetmiş bulunması, mümkündür. Nitekim, 1960 nüfus sayımı neticelerine göre, 10.000 ve daha fazla nüfuslu yerler gözönünde tutulursa 15 ve daha yukarı yaşlardaki iktisaden faal nüfusun, Sakaryada 23.935'i erkek, 1036,51'i kadındır ve bu durum kadın - erkek oranının elde ettiğiniz neticelerden farklı olduğunu belirtmektedir¹. 1960 Nüfus sayımı neticelerine göre iktisaden faal nüfusun % 5 inden azı kadındır. İstanbulla kıyaslanacak olursa iktisaden faal kadın-erkek nüfusu bakımından fark ortaya çıkmaktadır: 15 yaşın üstünde iktisaden faal 508,192 erkek ve 54,800 kadın vardır. O bakımdan iktisaden faal nüfusun % 10 dan fazlası kadındır. Bu duruma göre iktisaden faal kadın nüfus Sakaryada % 5'ten az İstanbul'da % 10 un üstündedir.

Hipotez 3. Mesken durumunun elverişliliği :

Adapazarında ankete katılanların % 83,5 unun evde % 10'unun bekâr odasında oturdukları Tablo 8'de açıklanmıştır. Burada şehirde mesken durumları hakkında daha etraflı olarak duracağız.

1) Devlet İst. Enst. 23 Ekim 1960 Nüfus Sayımı Neticeleri. Sf. 475-477.

T a b l o : 11
Adapazarındaki Mesken Durumu

Ev sahibi	54	30
Kiracı	117	65,50
Misafir	2	1
Hizmet karşılığı oturuyor	4	2
Belirsiz	2	1
Diğer	1	0,50
	180	100.00

Kaynak : Soru 29

Ev sahibi iseniz sizce evin kira değeri nedir?

Evin kira değeri		%
20— 50 TL.	18	28
51—100 TL.	18	28
101—150 TL.	10	14
151—250 TL.	14	25
250 den yukarı	3	4
Meçhul	1	1
	64	100

Kaynak : Soru 31

Kiracı iseniz ne kadar aylık kira ödüyorsunuz?

		%
10— 50 TL.	37	31
51—100 TL.	54	46
101—150 TL.	13	12
151—225 TL.	6	6
225 ten yukarı TL.	3	2,5
Meçhul	3	2,5
	116	106,0

Kaynak : Soru 32

Ankete katılanların % 30'u ev sahibi, % 64,5 i kiracıdır. Ev sahibi olanların evlerinin kira değeri, 20-250 lira arasında değişmektedir. Kiracı olanların % 31 i 10-50 TL. arasında % 41 i 51-100 TL. arasında % 12'si 101-150 TL. arasında kira ödemektedir. Daha yüksek kira öde-

yenilerin nisbeti düşüktür. O bakımdan çoğunluğun 10-100 TL. arasında kira ödediği ileri sürülebilir.

Adapazarında evler, fiziki plânlama ile ilgili raporda da belirtildiği gibi, umumiyetle islahaya muhtaçtır. Fakat Türkiyenin çeşitli bölgelerindeki köylerden göç edenler için mesken şartları Adapazarında daha elverişlidir. Türkiye köylerindeki mesken şartları hakkında aşağıdaki tablo bir fikir verecektir :

T a b l o : 12²

Evlerin Yapılışında Kullanılan Malzemeye Göre Muhtarlıklar

	Muhtarlık sayısı	Nüfus
Kerpiç	8635	4.597.620
Taş	15753	8.062.590
Tuğla	540	569.717
Hımsı	1805	909.627
Ahşap	4553	2.373.307
Kamış	114	60.200
Karışık	3624	2.194.553
Diğer	279	99.433
Meçhul	79	39.673
Toplam	35382	18.906.720

Ev Damlarının Yapılışında Kullanılan Malzemeye Göre Muhtarlıklar Sayısı³

Dam Örtüsü	Muhtarlık Sayısı	Nüfus	Muhtarlık	
			Sayısı %	Nüfus %
Ev damları Sazdan olanlar	355	178456	1.0	0.9
Kamıştan olanlar	931	2.28459	2.6	1.2
Topraktan olanlar	17.197	8.497880	48.6	44.9
Tahtadan olanlar	2.778	1.225164	6.4	6.5
Çinkodan olanlar	574	391368	1.6	2.1
Kiremitten olanlar	10.713	6.600583	30.4	34.9
Diğer	419	258035	1.2	1.4
Karışık ve meçhul	2.915	1.526775	8.2	8.1
Toplam	35.382	18.906720	100.0	100.0

2) Devlet İstatistik Enstitüsü, Köyler İstatistiği 1960 Anket Sonuçları, Ankara, 1963, Sf. 14, 15.

3) a.g.e. Sf. 18.

Görüldüğü gibi köylerde evlerin yapılışında kullanılan malzemeye göre muhtarlıklar gözönünde tutulursa; kerpiç, hıms, kamış ve karışık olarak adlandırılan meskenler çoğunluktadır. Ev damlarının malzemesine göre muhtarlıklar ele alındığı zaman ise, saz, kamış ve topraktan olanlar, muhtarlıkların % 51.2 sini, nüfusun ise % 47'sini içine almaktadır. O bakımdan köylerde yaşayan nüfusun takriben % 50'sinin mesken şartlarının kötü olduğu söylenebilir. Adapazarı iktisadi zaruretlerle göç edenler, muhtemelen çoğunlukla daha önce bu nevi meskenlerde oturmuş olanlardır. O bakımdan, onlar için köydeki mesken şartlarının iyi olmadığı ileri sürülebilir.

Şehirdeki meskenlere gelince : Memleketimizde 20 büyük şehirde yapılan bir ankete göre, mevcut meskenlerin % 60'ının iskân durumunun iyi olmadığı ileri sürülmüştür⁴. Anketimize katılanlar, genellikle düşük gelirli oldukları için gene muhtemelen Adapazarında da bu kategoriye giren meskenlerde oturacaklardır.

Göç edenler arasında Adapazarında, geldikleri köy veya kasabalarda ev sahibi iken kiracı olan çoğunluğun % 72'sinin 10-100 TL. arasında kira ödediği tesbit edilmiştir. Bu durumda ne şehirdeki ne de köydeki meskenlerinin elverişli olmaması mümkün ise de, gerek şehirde meskenlere sağlanan su, elektrik, yol gibi hizmetler, gerek gelirleri arttıkça daha elverişli meskenlerde oturma ihtimali, şehirdeki konutların avantajını arttırmaktadır.

Hipotez 4. Sıçrama (İntikal) noktaları

T a b l o : 13

Adapazarına gelmeden önce başka şehir ve kasabalarda çalıştınız mı?

		%
Evet	60	34
Hayır	120	66
	180	100

Kaynak Soru : 11 a

4) İmar, İskân Bakanlığı, Mesken Dâvamız. Ankara, 1962.

Ne müddet çalıştınız?		
		%
Bir yıldan az	15	25
Bir yıldan fazla	45	75
	60	100

Kaynak Soru : 11 b

Neticeler sıçrama (intikal) noktaları ile ilgili bir kaide değil fakat bir temayülün bulunabileceğini göstermektedir. O bakımdan, hipotez isbatlanmış sayılmaz⁵. Bundan başka, bütün kasaba ve şehirlere göre tasnif zor olduğundan, akının küçük kasaba ve şehirlerden daha büyük- lere doğru mu geliştiği konusu, ele alınmamıştır.

Adapazarına gelmeden önce başka şehir ve kasabalarda çalışanların % 75 i buldukları yerde 1 yıldan fazla çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu da, yukarıda bahis konusu ettiğimiz temayülün kısa bir duraklamadan ibaret olmadığını göstermektedir.

Hipotez 5. *Çalışma hayatına intibak - aile ile oturmak bakımından sosyal çevreye intibak ve şehirde kalmak :*

T a b l o : 14

Çalışmak üzere kaç defa Adapazarına geldiniz?		
		%
Bir	142	80
İki	17	9
Üç	10	5
Dört	2	1
Dörtten fazla	9	5
	180	100

Kaynak Soru : 35

5) Nitekim G. Breese, *Urbanization in Newly Developing Countries*: N. Y. Prentice, Hall, 1966, adlı eserinde ancak böyle bir temayülün görüleceğini açıklamaktadır. sf. 82.

İKTİSADİ FAKÜLTESİ

İktisadi İstatistik Enstitüsü Kütüphanesi

Ünvanı No:

Hesap No:

Ankete cevap veren; Adapazarımda :

		%
Bütün sene çalışıyor	158	82
Mevsimlik çalışıyor	21	18
Diğer	1	—
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 34

Ne kadar zamandır bu iş yerinde çalışıyorsunuz?

		%
Bir aydan daha az	10	5
Bir ay - altı ay	24	13
Altı aydan fazla - bir yıl	26	15
Bir yıldan fazla - iki yıl	22	12
İki yıldan fazla - üç yıl	24	13
Üç yıldan fazla - dört yıl	10	5
Dört yıldan fazla	64	35
	<hr/>	<hr/>

Kaynak : Soru 37

Adapazarıma son gelişinizden beri kaç defa iş değiştirdiniz?

		%
Hiç değiştirmedim	134	86
Bir defa değiştirdi	20	11
İki defa değiştirdi	17	9
Üç defa değiştirdi	6	3
Dört defa - fazla		
değiştirdi	2	1
Meçhul	1	1
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 38

Adapazarımda ailenizle birlikte mi oturuyorsunuz?

		%
Evet	132	73
Hayır	48	27
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 17 a

Sakarya'nın 4 Sayıma Göre Nüfus Tablosu

Sıra No:	Kazanın Adı	1945			1950			1955			1960			1965			Binde artış miktarı	Km ² Düş. M.	Yüz Ölç.	Köy Ad.
		Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam				
1	ADAPAZARI	14265	14998	29263	17636	18574	36110	26557	29065	55662	37104	42316	79420	41624	43955	85579	% 78		84	
	Merkez Köyler	14414	14552	28966	16347	16305	33152	20140	20764	40904	26834	28254	55088	32002	33987	65989				
	Söğütlü Bucağı	786	751	1537	879	907	1876	7822	7874	15696	10102	10149	20251	10833	10403	21236	% 151	215	841	
	Kazımpaşa	238	219	451	279	300	579	3530	3394	6924	3907	3842	7749	4315	4083	8398			14	
	Sapanca	1671	1571	3442	1933	1891	3824	6935	8939	15874	---	---	---	---	---	---				
	T O P L A M :			63459			75451			135020			162508			181202				
2	Akyazı Kazası	---	---	---	---	---	3469	2154	2178	4332	3275	3342	6617	4532	4531	9063	% 368		127	
	Köyler	---	---	---	---	---	26854	14612	14368	28980	14914	14431	29345	16514	15516	32030				
	Karapürçek Bucağı	---	---	---	---	---	9207	5063	5025	10088	4367	4442	8809	4886	4854	9740	% 105	79	716	
	Dokurcan	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2550	2516	5066	3048	2956	6004			10	
	T O P L A M :						39530			43400			49837			56837				
3	Geyve Kazası	---	---	---	---	---	2278	1347	1320	2667	1802	1874	3676	2438	2571	5009	% 363	30	1390	
	Köyler	---	---	---	---	---	16939	9686	9502	19188	10495	10241	20736	10800	10695	21495			53	
	Pamukova Bucağı	---	---	---	---	---	11375	6323	6269	12592	7061	7029	14090	7489	7563	15052			31	
	Taraklı	---	---	---	---	---	7506	4037	3832	7869	4375	4174	8549	4587	4413	9000	% 44	40	1390	
	Doğançay	---	---	---	---	---	6011	2583	2470	5053	2514	2384	4898	2547	2418	4965			13	
	T O P L A M :						44109			47369			51949			55521				
4	Hendek Kazası	---	---	---	---	---	6644	3536	3933	7469	4400	5480	9880	4929	5885	10814	% 95		120	
	Köyler	---	---	---	---	---	20245	10631	10370	21001	12362	12352	24704	13176	12853	26029			55	
	Karadere Bucağı	---	---	---	---	---	6124	3513	3162	6677	2587	2510	5097	2991	2872	5863	% 70	75	581	
	T O P L A M :						33013			35147			39681			42706				
5	Karasu Kazası	---	---	---	---	---	3388	1959	2206	4165	2820	2863	5683	3466	3538	7004	% 232		64	
	Köyler	---	---	---	---	---	26297	8280	7994	16274	11562	11468	23030	13316	12638	25954			29	
	Kocaeli Bucağı	---	---	---	---	---	---	8043	7687	15730	5494	5342	10836	6818	6816	13634	% 164		14	
	Ortaköy	---	---	---	---	---	---	---	---	---	2752	2602	5354	3152	2932	6084		67	788	
	T O P L A M :						29695			36169			44903			52676				
6	Kaynarca Kazası	---	---	---	---	---	16290	6782	6866	13548	371	396	767	489	546	1035	% 349		54	
	Köyler	---	---	---	---	---	---	---	---	---	7557	7592	15169	8400	8346	16745	% 104	49	360	
	T O P L A M :	1671	1571	3242			16290						15936			17780				
7	Sapanca Kazası	---	---	---	1933	1891	3824	2304	2336	4640	3864	2924	5788	3296	3547	6843	% 182		26	
	Köyler	---	---	---	---	---	---	6935	8939	15874	3388	3938	7326	3486	4039	7525	% 27	114	115	
	T O P L A M :			66701			3824			20514			13174			14368			20	
	Umumi Toplam :		1950				241912			331267			377928			421085			485	

Kaza Sayısı : 6 (Altı) Bucak sayısı : 10 (On) Belediye adedi 13 (Onüç)
Türkiyenin Umumi Nüfusu : 1960 1965

Sakarya Vilâyeti " " 27.754.820 31.391.207
377.928 421.085

Sadece cevap frekanslarının belirtildiği bu tablo'dan ayrı olarak aşağıda yazılı iki soru arasında "metod" kısmında izah edilen X^2 testi uygulanarak münasebet aranmış ve şu netice elde edilmiştir.

Adapazarımdan başka bir yere çalışmaya gitmeyi düşünüyormusunuz ile, Adapazarında ailenizle birlikte mi oturuyorsunuz, arasında münasebet :

		Toplam
23	16	39
109	32	141
132	48	180

$$X^2 = 5.2492$$

$$s.d. = 1$$

P = 0.5 dan azdır ve netice manidardır.

Şimdi sonuçların tefsiri üzerinde duralım :

Ankete katılanların % 80'i çalışmak üzere bir defa Adapazarına gelmiştir. % 82'si bütün sene çalışmaktadır. Aynı iş yerinde çalışma muntazam fasıllarla bir aydan az dört yıldan fazla arasında dağılmaktadır. Ankete katılanların % 35'i dört yıldan fazla bir zaman aynı iş yerinde çalıştığını belirtmiştir. Adapazarına son ge işten beri hiç iş değiştirmeyenler % 86, bir defa değiştirenler % 11 nisbetindedir. Ankete cevap verenlerin % 73'ü ailesiyle birlikte, % 27 si ise yalnız oturmaktadır.

O bakımdan, göç edenler için hem Adapazarında devamlı yaşama temayülü, hem de aynı iş yerinde çalışma temayülü ortaya çıkmaktadır. "Kaç senedir bu iş yerinde çalışıyorsunuz?" "sorusuna verilen cevapları, ankete katılanların bir kısmının yakın zamanda göç ettiğini bir kısmının ise dört yıldan fazla bir müddet Adapazarında aynı iş yerinde bulunduğunu gösterir olarak anlamak mümkündür. Cevap verenlerin % 86'sı hiç iş değiştirmediklerini belirttiğine göre çoğunluk için aynı iş yerinde çalışma müddeti ile ilgili soruyu, Adapazarında o kaçar zaman buldukları için o iş yerinde belirttikleri müddet kadar çalıştılar, mânasında açıklamak kabildir.

Neticede ankete katılanların arasında Adapazarında devamlı olarak kalma temayülü ortaya çıkmaktadır. İş buldukları ve çalıştıkları için bunlar kriterlerimize göre, başarılı kimseler sayılabilir.

İntibak bakımından aileleriyle birlikte Adapazarında yerleşmenin rolüne gelince : Cevap verenlerin çoğunluğu aileleriyle birlikte oturduklarını belirtmişlerdir. O bakımdan da yerleşme temayülü vardır.

“Adapazarına geldikten sonra kaç defa iş değiştirdiniz?” sorusunu, iş yerine intibak şeklinde anlamak mümkündür. İş değiştirmeyenler çoğunlukta olduğu müddetçe, çoğunluk intibak etmiş sayılır. Esasen çalışma imkânları mahdut olduğuna göre iş bulanların iş değiştirmemesi beklenir.

O bakımdan intibak edenler Adapazarında da devamlı olarak kalmaya temayül etmektedir. Bu kimseler genellikle aileleriyle birlikte Adapazarında yaşamaktadır.

Ankete katılanlar arasında aileleriyle birlikte oturmak ve Adapazarından başka yere çalışmaya gitmeyi istememek arasında X² testi ile manidar bir münasebet bulunmuştur. Aileleriyle yerleşmiş olmayanlar arasında, Adapazarından başka bir yere çalışmaya gitmek temayülü ortaya çıkmaktadır. Adapazarından başka bir yere çalışmak üzere gidenler bu sorular bakımından, başarısızlığa uğramış, yani çok iş değiştirmiş, yerleşmemiş kimseler değil, fakat aileleriyle yerleşmemiş kimselerdir. Cevap verenler arasında çoğunluk iş değiştirmedigine göre, iş yerine intibak başarıyı destekleyen bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Hipotez 6. Ulaştırma - Haberleşme - Yardımlaşma :

T a b l o : 15

Adapazarına gelmeden önce aile ve akrabalarımızla yaşadığımız köy veya kasabanın yolları motorlül vasıtaların işlemesine elverişli miydi?

		%
Evet	116	64
Hayır	62	36
Mefhul	2	
	180	100

Kaynak : Soru 15

Köyde veya memlekette haberleřtiđiniz kimse var mı?

		%
Evet	132	73
Hayır	47	27
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 22

Memleketinizden veya Adapazarı dışından size para yolluyorlar mı?

		%
Evet	7	5
Hayır	173	95
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 23 a

Memleketinizden veya İstanbul dışından size yiyecek yolluyorlar mı?

		%
Evet	8	5,5
Hayır	172	94,5
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 23 b

Memleketinizden veya Adapazarı dışından size giyecek yolluyorlar mı?

		%
Evet	3	1
Hayır	177	99
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 23 c

Memleketinizden veya Adapazarı dışından size ev eşyası ( rt  vs.) yolluyorlar mı?

		%
Evet	5	4
Hayır	175	96
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 23 d

Adapazarı dışında oturan kimselere para yolluyor musunuz?

		%
Evet	53	24
Hayır	127	76
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 24 a

Yiyecek yolluyor musunuz?

		%
Evet	12	7
Hayır	168	93
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 24 b

Giyecek yolluyor musunuz?

		%
Evet	19	12
Hayır	160	88
Meçhul	1	
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 24 c

Ev eşyası yolluyor musunuz?

		%
Evet	12	7
Hayır	168	93
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 24 d

Ankete katılanların % 64 ü Adapazarına gelmeden önce yaşadığı köy veya kasabanın yollarının motörlü vasıtaların işlemesine elverişli olduğunu, % 34 ü ise olmadığını belirtmiştir. % 73 ü köy veya memleketinde haberleştiği bir kimse olduğunu, % 27 si olmadığını söylemiştir. Yolların elverişli olmasının ulaştırmayı kolaylaştıracağı açıktır. Ancak haberleşmek isteyen kimse yollar elverişli olmasa da istediğini gerçekleştir-

meye çalışacaktır. Yolların elverişli olması haberleşmeyi destekleyecek fakat tayin edici faktör olmayacaktır.

Köy veya kasaba ile bağı sürdürmenin mısurları olarak cevap verene para, yiyecek, giyecek, ev eşyası, gönderilip gönderilmediği öte yandan da cevap verenin memleketine para, yiyecek, giyecek, ev eşyası yollayıp yollamadığı sorulmuştur.

Anketimizde memlekette bu konularda yardım alan pek yoktur. Memlekettekilere yardım konusunda ise % 24 ü para, % 12 si giyecek yollamaktadır, diğer yüzdeler % 10 un altındadır. Bu durum şehire göçte iktisadi zaruretlerin rol oynadığı görüşünü desteklemektedir. İktisadi zaruretler hesaba katılırsa başlıca olarak para ve giyecek yardımları şeklinde işçilerin geldikleri köy veya kasaba ile irtibatlarını sürdürdükleri görülmektedir. Çoğunluk bu çeşit yardımlar yaptığını açıklamadığına göre, bunu bir temayül olarak belirtmek daha doğru olacaktır.

Hipotez 7. *Gedik :*

T a b l o : 10

İş yerinde iş arkadaşlarınızın çoğu hemşehrileriniz mi, yoksa başka yerden gelme kimseler mi?		
		%
Çoğu hemşeri	7	4
Çoğu başka yerden gelme kimseler	168	93
Bilmiyor	5	3
	180	100

Sonuçlara göre gedik, başlıca temayül olarak ortaya çıkmamaktadır. Hemşeri olanların nesbeti, iş kolları itibarile bir ayırma yaparak tahkik edilmeyecek kadar azdır; O bakımdan gediğin hangi iş kolunda olduğu tesbit edilmemiştir. Buna karşılık daha önce aynı konuda İstanbul'da yaptığımız ve ileride basılacak ankette gedik temayülü biraz daha kuvvetlidir (% 11). Adapazarında ankete katılanların azlığı neticeye tesir etmiş olabilir. Buna karşılık, göç edenlerin iş buldukları yerde (hemşeri olsunlar, olmasınlar) çalışmalarını da mümkündür.

Aynı iş yerinde çalışmak dışında, iş bulmak, mesken bulmak, ödünç para almak hususunda yakınlarından yardım gördükleri, bir temayül olarak ortaya çıkmaktadır.

T a b l o : 17
Yardımlaşma

Adapazarında yakınlarınızdan iş bulmak hususunda yardım gördünüz mü?

		%
Evet	38	21
Hayır	140	79
Meçhul	2	
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 25 a

Mesken bulmak hususunda yardım gördünüz mü?

		%
Evet	41	22
Hayır	139	78
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 25 b

Ödünç para almak hususunda yardım gördünüz mü?

		%
Evet	61	33
Hayır	119	77
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 25 c

Adapazarında yakınlarınız dışında bir teşekkülden iş bulmak hususunda yardım gördünüz mü?

		%
Evet	24	13
Hayır	155	87
Meçhul	1	
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 25 a 2

Cevap verenlerin % 21 i yakınlarından iş bulmak hususunda, % 22 si mesken bulmak ve % 33 ü ise ödünç para almak hususunda yardım görmüştür. Gedik Adapazarı araştırmasında ortaya çıkmamakla beraber yakınlarıyla yardımlaşma temayül olarak belirmektedir. Yakınlarından iş bulmak hususunda yardım görenlerin oranı bir teşekkülden bu konuda yardım görenlerin nisbetinden daha fazladır.

Bununla beraber, teşekküllerden yardım görenlerin oranının % 13 olmasından ötürü, iş bulmak hususunda bu teşekküllerin de bir fonksiyonu olduğu ileri sürülebilir. Fakat, gerek üzerinde durduğumuz konularda yakınlarıyla yardımlaşma gerek iş bulurken bir teşekkülden faydalanma hususunda çoğunluğun bir yardımdan faydalanmadığını açıkladığına da belirtmek gerekir.

Hipotez 8. *İş yerinde intibak ve sosyal çevreye intibak :*

Ankete katılanların çoğunluğunun işyerlerine intibak ettiği daha önce belirtilmiştir. Araştırmamızda, sosyal çevreye intibak konusu üzerinde durulmuş ve sosyal çevreye intibakla iş yerine intibak arasında bazı münasebetler araştırılmak istenmiştir. Zira ikisi arasındaki muhtemel tesir böylece ortaya çıkmış olacaktır. Fakat bu münasebetler ve tesir ortaya çıkmamıştır. Örnek gruba katılanların sınırlı olması bu neticeye tesir etmiş olabilir.

Sosyal çevreye intibak, bir bakıma önceki muhiti ile teması sürdürme vasfını muhafaza etmektedir.

Ankette sosyal çevre olarak köy veya kasabadakiler ile münasebetler, Adapazarında hemşerilerle münasebetler, yeni muhit edinme, iş yeri münasebetleri, sendika üyeliği üzerinde durulmuş; daha sonra göçden, ailenin küçülmesi ve kitle haberleşme vasıtalarından istifade bakımından şehirde yaşayışın ortaya çıkardığı bazı değişmeler ele alınmıştır. Ankete katılanların sınırlı olması "tesir" i inceleyememizi gerektirmiş olabilir. Bununla beraber, temayül olarak Adapazarına yerleştikten sonra yukarıda sözünü ettiğimiz bazı sosyal değişmeler ortaya çıkmaktadır.

Anket sonuçları üzerinde yaptığımız hesaplarda "tesir" in ters yönde işlediğini ima edecek bir netice de alınmıştır. Şöyle ki:

Adapazarına geldiğinizden beri kaç defa iş değiştirdiniz. ile; Adapazarı dışında oturan kimselere para yolluyor musunuz, sorularının cevapları arasında münasebet araştırılmış ve X²'nin manidar olmaya yaklaş-

makla beraber o seviyeyi tutmadığı görülmüştür. (Kaynak : Soru 38 ile Soru 24 a)¹⁹.

Evvelce ankete katılanların Adapazarında aileleriyle yerleşme temayülüne rağmen, geldikleri köy veya kasabadaki yakınlarıyla münasebetlerini devam ettirdikleri anlaşılmaktadır.

Adapazarına geldikten sonra ortaya çıkan sosyal değişimleri, ve göçten önceki münasebetleri sürdürme temayülünü inceledik. Sonuçlar aşağıdadır.

T a b l o : 18

Sosyal çevreye intibak :

Adapazarına geldikten sonra bir sendikaya üye oldunuz mu?

		%
Evet	91	51
Hayır	98	49
	180	100

Kaynak : Soru 28 a

Adapazarında hemşerilerinizle görüşüyor musunuz?

		%
Evet	142	79
Hayır	21	12
Hemşerileri yok	17	9
	180	100

Adapazarında hemşerilerinizle mi yoksa yeni edindiğiniz arkadaşlarla mı daha sık görüşüyorsunuz?

		%
Hemşerileri ile	68	45
Yeni edindiği arkadaşlarla	69	45
Yakın dostu, ahbabı yok	4	10
Meçhul	1	
	142	100

Kaynak : Soru 26 b

19) X² testinin mahiyeti hakkında daha önce bilgi verilmiştir.

İş arkadaşlarınızla işyeri dışında arkadaşlık ediyor musunuz?

		%
Evet	147	81
Hayır	33	19
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 41

Köyde veya kasabada ailenizle birlikte mi oturuyordunuz?

		%
Evet	170	95
Hayır	10	5
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 16 a

Ailece oturuyorsanız, kendiniz dahil ailede kaç kişiydiniz?

		%
2 - 4 ==	33	19
5 - 8 ==	107	63
9 ve daha fazla	27	17
Meçhul	3	1
	<hr/>	<hr/>
	170	100

Kaynak : Soru 16 b

Adapazarında ailesiyle birlikte mi oturuyorsunuz?

		%
Evet	137	79
Hayır	43	21
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 5

Oturuyorsanız, kendiniz dahil ailede kaç kişisiniz?

		%
2 - 4	67	51
5 - 8	55	41
9 - ve daha fazla	9	8
	<hr/>	<hr/>
	131	100

Kaynak : Soru 17 b

Adapazarına gelmeden önce gazete okur muydunuz?

		%
Evet	119	67
Hayır	61	33
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 18 a

Adapazarına gelmeden önce kitap okur muydunuz?

		%
Evet	98	54
Hayır	82	46
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 18 b

Şimdi gazete okuyor musunuz?

		%
Evet	159	89
Hayır	21	11
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 19 a

Hangi gazeteleri okuyorsunuz?

		%
Hürriyet	62	34
Tercüman	43	23
Yeni İstanbul	2	1
Milliyet	28	15
Cumhuriyet	11	8
Adalet	1	0,5
Akşam	2	1
Son Havadis	3	1,5
Sabah	2	1
Çeşitli	27	15
	<hr/>	<hr/>
	180	100.0

Kaynak : Soru 19 b

Şimdi kitap okuyor musunuz?

		%
Evet	107	60
Hayır	73	40
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 20

Adapazarına gelmeden önce radyo dinler miydiniz?

		%
Evet	118	65
Hayır	62	35
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 21 a

Şimdi radyo dinliyor musunuz?

		%
Evet	159	88
Hayır	21	12
	<hr/>	<hr/>
	180	100

Kaynak : Soru 21 b

Ankete katılanların % 61 i Adapazarına geldikten sonra bir sendikaya üye olmuş, % 49 u olmamıştır. Sendikalaşma temayülü olmakla beraber herkesi içine almamaktadır.

Göçten önceki münasebetlere benzer münasebetleri sürdürmek temayülü kuvvetlidir. Cevap verenlerin % 79 u Adapazarında hemşerisiyle görüşmektedir. Bununla beraber % 45 i yeni arkadaş edinmiştir. % 81 i iş arkadaşlarıyla iş yeri dışında arkadaşlık etmektedir. O bakımdan, yeni bir çevre edinme temayülüünden de bahsedilebilir. Sosyal değişmeyi ailenin küçülmesi açısından ele almak mümkündür²⁾: Ankete katılanların % 95 i göçten önce köyde veya kasabada ailesiyle birlikte oturmaktadır. Kendileri dahil % 63 ü 5-8 kişilik, % 17 si 9 ve daha fazla kişilik aileler halinde yaşamaktadır. Adapazarında ise sadece % 79 u aileleriyle birlikte oturmaktadır, göçten sonra aileleriyle birlikte oturanlar azalmıştır. Ankete katılanların % 51 i Adapazarında 2-4 kişilik aileler halinde, % 41 i ise 5-8 kişilik aileler halinde yaşamaktadır.

Göçten sonra kitle haberleşme vasıtalarından faydalanma bakımından değişmelere gelince: ankete katılanların % 77 si göçten önce gazete, % 54 ü de kitap okumaktadır. Adapazarına geldikten sonra gazete okuyanlar % 89 nisbetindedir; o bakımdan % 12 bir artış vardır. Okunan gazeteler arasında Hürriyet (% 34), Tercüman (% 23), Milliyet (% 15) ön plânda gelmektedir. Cumhuriyet (% 8) bunları takip etmektedir. Diğer cevaplar dağılıktır. Ankete katılanların birden fazla gazeteyi okuduklarını belirtmeleri mümkün olduğundan neticeleri gazete okuyanların miktarı değil fakat okunan gazetelerin hangileri olduğu açısından değerlendirmek gerekir. Adapazarına geldikten sonra kitap okuma nisbeti % 60 tır ve % 6 bir artış vardır. Burada kitap denildiği vakit din kitaplarının da söz konusu edildiğini sanmak yanlış olmaz. Cevap verenlerin % 65 i Adapazarına gelmeden önce radyo dinlerken geldikten sonra % 88 i radyo dinlemektedir ve % 23 nisbetinde bir artış vardır. Bu cevaplar, şehirleşme ile beraber kitle haberleşme vasıtalarından istifadenin de arttığını göstermekte ve o bakımdan sosyal değişmeyi belirtmektedir.

Ankete katılanların cevapları arasında mahalli gazetelerin adı geçmemektedir. Bununla beraber yanlışlıkla "çeşitli" olarak cevaplandırılan kategoride bu gazeteler zikredilmiş olabilir.

²⁾ Şehir yerleştikten sonra ailenin küçülmesi ile ilgili olarak bak: Arı, O. 1950-1951 senelerinde Bulgaristandan Tehcir Edilen Türk Göçmenleri İktisat Fakültesi Cemuası, Cilt XX, Sayı 1-4.

V — Hülasa :

Ankette güvenilir sonuçlardan çok hipotezleri doğrulayacak temayüller ortaya çıkmıştır. İlk dört hipotezle ilgili temayüller bu arada sayılabilir. Beşinci hipotezde şehirde aile ile birlikte oturmakla Adapazarı'nda başka yere çalışmaya gitmeyi istememek arasında ankete katılanların sınırlılığına rağmen, manidar bir münasebet bulunmuştur. İstanbulda yapılan ankette de aynı netice elde edilmiştir. Adapazarı'nda ankete katılanların çoğunluğunun iş yerine intibak ettiği gözönünde tutulursa, aile ile birlikte yaşamın gerek sosyal çevreye gerek iş yerine intibaki destekleyeceği ileri sürülebilir. Bu bilhassa yeni iş yerleri kurulurken gözönünde tutulması gereken bir husustur. İşçileri köy ile şehir arasında gidip gelen kimse'ler olarak görmek intibakı gözönünde tutulmakla ilgili olabilir. Bu arada göç edilen yerdeki mülkiyetin rolü ileride araştırılmalıdır.

Öteki hipotezler arasında altıncı hipotezi doğrulayan temayüller ortaya çıkmış, yedinci hipotez ise doğrulanmamıştır. Sekizinci hipotezle ilgili sorular arasında ankete katılanların sınırlı oluşunun tesiriyle münasebet kurulamadığı gibi münasebet olmadığı da ortaya çıkarılamamış, ancak şehire yerleştikten sonra meydana gelen sosyal değişmeler bazı temayüller halinde belirmiştir. Ortaya çıkan sosyal değişmelere rağmen ankete katılanların geldikleri köy veya kasaba ile bağlarını devam ettirdikleri belirmiştir. İş yerine intibak ile köye para gönderme arasında manidarlık seviyesine yakın bir münasebet vardır. O bakımdan intibak edilecek "sosyal çevre" de göç edilen köy veya kasabanın payı ortaya çıkmakta, iş yerine intibakın ters yönde de işliyebileceği, şehirdeki sosyal çevreden ayrı olarak göç edilen köy veya kasaba ile bazı münasebetleri sürdürüleceği anlaşılmaktadır.

İKTİSAT FAKÜLTESİ

İktisadiyat Enstitüsü Kütüphanesi

Umumi No.

Hususi No.

Adapazarı ve Fizik Plânlaması

ÖNSÖZ

Bu etüd İ. Ü. İktisat Fakültesi İctimaiyat Enstitüsü ile İ. T. Ü. Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü arasındaki işbirliğile hazırlanmıştır.

Gaye, Adapazarı şehrinin özellikle son yıllarda gösterdiği hızlı sosyal ve ekonomik gelişme ve ülkemizin en önemli akıllarından biri olan İstanbul-Ankara gelişme aksı üzerinde kalan bölgesinin gelecek için taşıdığı önem gözönünde bulundurularak şehir ve bölge plânlaması ve fizik düzenleme için gerekli bazı esasları araştırmaktır.

Bu etüdü geliştirilebilmesi için herşeyden önce, uzun süreli bir envanter çalışması ile müşahedeleri tamamlamak gerekmiştir.

Adapazarı İmar Plânu, bir müddettenberi, İller Bankası Belediyeler İmar Plânlama Müdürlüğüince, muhtelif disiplinlerin temsilcileriyle iştirak halinde yapılan çalışmalarla ortaya konulan verilere dayandırılmadan hazırlanmıştır. Bu yönden, şehrin gelişmesinin fizik plân üzerindeki etkilerinin incelenmesi önem kazanmıştır.

İnceleme, Adapazarının çevresi ile birlikte ele alınarak hazırlanmış bir plâna sahip olmamasından ileri gelen problemlerin varlığını ortaya koymuştur. Benzeri plânlara sahip diğer şehirlerimizde de yapılacak etüdüler bu müşahede ve sonuçları genelleştirmek imkânını sağlayacaktır.

Bu çalışma, şehircilik alanındaki disiplinlerarası işbirliği için bir başlangıçtır. Şehircilik Enstitüsünün kuruluşu ile bu yöndeki çalışmaların gelecekte daha da önem kazanacağını ve konseptiyou, metod ve uygulama bakımından yeni imkânların hazırlanacağını ümit etmekteyiz.

Prof. K. Ahmet ARÜ

S.S.A.M. Vilâyet merkezi olan Adapazarı'nın şehirleşmesiyle ilgili iktisadî ve içtimai problemleri araştırırken bu gibi incelemelere hazırlık zeminini araştırmak üzere İ. T. Ü. Ş. K. ne başvurmuş Şehircilik Kürsüsü bu teklife Türkiye'deki Üniversitelerarası münasebetler yönünden müstesna bir alaka göstermiştir. Aşağıdaki araştırma bir Önsöz'le iki bölümlü incelemeden ibarettir. Önsöz İ.T.Ü. Şehircilik Kürsüsü Reisi Sayın Prof. Arû tarafından yazılmış, incelemeyi ise aynı Kürsü Asistanlarından Orhan Göçer hazırlamıştır. Enstitümüzün Sosyoloji Kürsüsü, İ. T. Ü. Şehircilik Kürsüsüne teşekkürlerini sunarken Şehircilik'le Şehir Sosyolojisi arasında bu çeşit işbirliği nümunelerinin devamını diler.